

УДК 339.9:330.101(477)

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК НА
ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ**

DOI 10.30838/P.ES.2224.290818.45.222

Мащенко С. О., к.е.н.**Алієв Р. А., к.е.н.***ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»*

У статті проаналізовано поняття ТНК та надано його визначення, зроблений висновок, що найбільш вдалим та доречним є визначення, яке надає конференція з торгівлі та розвитку. Названі головна мета, ознаки та головні причини активного розвитку транснаціональних корпорацій. Доведений всеосяжний вплив ТНК на національні економіки завдяки наведеним даним журналу Fortune та проаналізованій сфері діяльності світових транснаціональних корпорацій в світі. Наданий перелік найбільших світових ТНК та сфери їх спеціалізації. Зазначено, що діяльність ТНК зусереджена в основному у сферах виробництва та послуг. Виявлено, що для України найбільш привабливими галузями для ТНК є професійна та науково-технічна діяльність, фінансова, страхова та торговельна сфери й переробна промисловість. Проаналізована географічна специфіка діяльності ТНК на території України та виявлено, що найбільший приток прямих іноземних інвестицій в економіку України йде з країн Європи. Досліджені позитивні та негативні моменти діяльності ТНК на території України та зроблений висновок, що українському уряду необхідно зосередитись на політиці, яка б була спрямована на використання усіх позитивних можливостей від діяльності ТНК, а також на нейтралізацію негативних наслідків їх діяльності.

Ключові слова: транснаціональна корпорація, глобалізація, прямі іноземні інвестиції, світова економіка, економіка України

UDC 339.9:330.101(477)

PROBLEMS AND PROSPECTS OF TNC IN UKRAINE

DOI 10.30838/P.ES.2224.290818.45.222

Mashenko S., Ph.D in Economics**Aliev R., Ph.D in Economics***Prydniprovs'ka state academy of civil engineering and architecture, Dnipro*

The paper analyzes the concept of «multinational corporation» and its determination. It has been concluded that the most successful and appropriate determination is given conference on trade and development. A primary objective, signs and main reasons of active development of multinational corporations is adopted. It has been proven that multinational corporations have all-embracing influence to the national economies due to data over of Fortune magazine. The spheres of activity of multinational corporations in the world have been analyzed. The list of the most world multinational corporations

and sphere of their specialization has been given. It is marked that epy activity of multinational corporations focus to the spheres of production and services. It is educed that for Ukraine the most attractive industries for multinational corporations are professional and scientific and technical activity, financial, insurance and trade spheres and processing industry. The geographical specific of activity of multinational corporations on the territory of Ukraine has been analyzed and it has been educed that the most investment inflow of direct foreign investments to Ukraine`s economy goes from Europe. It has been determined that the multinational corporations` activity has the positive and negative moments at the territories of Ukraine. It has been concluded that Ukrainian government have to concentrate at the politics which would be sent to the use of all positive possibilities from multinational corporations` activities and also neutralization of negative consequences of their activity.

Keywords: multinational corporation, globalization, direct foreign investments, world economy, economy of Ukraine.

Актуальність проблеми. Глобальні тенденції інтернаціоналізації виробництва та капіталу, розширення зовнішньої торгівлі спонукають ТНК до розширення свої діяльності на світовій арені. За останні роки транснаціональні корпорації є головним елементом економіки в більшості країнах світу. Саме ТНК наразі є найбільшими інвесторами та носіями й розповсюджувачами новітніх технологій не тільки у сфері виробництва, а й сфері управління. Велика кількість капіталу та технологій дозволяє ТНК опанувати нові території та отримувати монопольне право виробництва та управління в усіх галузях економіки. Для України нагальним питанням є залучення закордонних інвестицій, тому актуальним є питання діяльності ТНК на території нашої країни, адже в нинішніх реаліях, це єдиний спосіб залучити іноземного інвестора до вітчизняної економіки.

Аналіз останніх наукових досліджень. Питанням вивчення ролі ТНК та їх впливу на економіку країн світу приділяється увага таких закордонних вчених, як С. Кіндлбергер, Ф. Котлер, Дж. Даннінг та ін. Проблематики безпосереднього впливу багатонаціональних компаній на економіку України торкаються в своїх працях й вітчизняні наковці, а саме: З. Варналій, Д. Лук'яненко, І. Філіпенко, І. Гайдуцький та ін. М.О. Іванова [1], П.В. Мешкун [2], І.О. Пенська [3] розглядали у своїх працях проблеми впливу ТНК на національну економіку. Однак, недостатньо дослідженими залишаються питання розвитку діяльності

ТНК на території України в умовах глобалізації та складного економічного положення.

Мета роботи: проаналізувати проблеми та перспективи діяльності ТНК на території України.

Викладення основного матеріалу дослідження. В умовах глобалізації світового господарства ТНК є рушійною силою корпоративного бізнесу, вони діють на міжнародному ринку і відіграють важливу роль у посиленні та укріпленні світових господарських зв'язків. ТНК проводять свої транзакції на основі розроблених стратегій, пов'язуючи національні і регіональні ринки та забезпечуючи цілісність світового господарства [4]. Для подальшого дослідження, а саме виявленню проблем та перспектив діяльності ТНК в Україні нами вбачається за отрібне надати визначення ТНК.

На нашу думку, найбільш вдалим та доречним є визначення, яке надає конференція з торгівлі та розвитку, за її визначенням транснаціональні корпорації – це міжнародні підприємства, що об'єднують юридичних осіб будь-яких організаційноправових форм і видів діяльності в двох чи більше країнах і проводять єдину економічну політику та загальну стратегію завдяки одному або декільком центрам прийняття рішень. Центром ТНК є материнська компанія, яка розміщена в країні базування і здійснює централізоване планування, управління та контроль над діяльністю своїх закордонних підрозділів – дочірніх підприємств, асоційованих компаній і філій, що розташовані в приймаючих країнах. Головною метою ТНК є отримання максимального прибутку за рахунок дешевших ресурсів виробництва, доступ до ринків збуту та диверсифікація ризиків за рахунок послаблення залежності від кон'юнктури в певній окремій країні [5]. Усі зазначені ознаки найбільш точно характеризують транснаціональні корпорації. На сьогодні у світі налічується понад 82 тис. ТНК і більше 810 тис. філій. Зі 100 найбільших економік світу, 52 – це транснаціональні корпорації, і ці компанії, маючи у своїх активах значні фінансові та технічні ресурси, творять колосальні зміни. Проте панівну роль у світовій економіці відіграють лише 500 потужних ТНК, які реалізують 80% світової виробничої продукції електроніки і хімії, 95% фармацевтики, 76% продукції машинобудування. Найпотужніші 85 компаній контролюють 70% усіх іноземних інвестицій. Тобто нині економічний потенціал деяких ТНК перевищує економічний

потенціал не лише окремих країн, а й регіонів світу. Транснаціональний капітал володіє третиною всіх виробничих фондів і виробляє майже половину загальнопланетарного продукту. Завдяки своїм рішенням у сфері капіталовкладень і вибору місць розміщення виробництва ТНК відіграють чималу роль у розподілі світового виробничого потенціалу [6]. На думку багатьох науковців є декілька причин активного розвитку ТНК, з якими слід погодитись, по-перше це недосконалість ринкового механізму в реалізації власності на технології, виробничий досвід. Урамках ТНК такі активи стають мобільними, здатними до перенесення в інші країни, і зовнішні ефекти використання цих активів не виходять за межі ТНК. По-друге, це додаткові можливості підвищення ефективності та конкурентоспроможності через доступ до дешевої або більш кваліфікованої робочої сили, сировинних ресурсів, науково-дослідного потенціалу, виробничих можливостей і фінансових ресурсів приймаючої країни. Також ще основною з причин активного розвитку ТНК є близькість до споживачів продукції іноземної філії фірми і можливість отримання інформації про перспективи ринків і конкурентний потенціал фірм приймаючої країни. Також слід відмітити, що ТНК здатні використовувати у власних інтересах особливості державної, зокрема податкової, політики в різних країнах, різниці в курсах валют та ін., а іноді навіть втручатися у політику приймаючої країни. Здатність продовжувати життєвий цикл своїх технологій і продукції. Та головну з причин, на наш погляд є можливість уникати бар'єрів при входженні на ринок певної країни через експорт товарів та/або послуг і все це за допомогою прямих іноземних інвестицій.

Вплив ТНК на національні економіки є настільки всеосяжним, що опиратися йому практично неможливо. Так, за даними журналу Fortune, у 500 найбільших ТНК світу працює 65 млн. осіб, які представляють 36 країн. Обсяг виручки від реалізації продукції зазначеними компаніями становить \$31,2 трлн., а отриманий прибуток – \$1,7 трлн [7]. Згідно з зазначених даних, діяльність ТНК всебічна, щоб підтвердити це нами вбачається за потрібне зупинитись та проаналізувати сфери діяльності світових транснаціональних корпорацій, характеристика яких представлена в табл. 1.

Таким чином станом на 2017 р. діяльність ТНК зусереджена в сферах виробництва (60 %) та послуг (37%).

Таблиця 1 – Основні сфери діяльності світових ТНК на 2017

№ П/П	Сфера діяльності ТНК	Обсяг у %
1.	Сфера виробництва	60
2.	Сфера послуг	37
3.	Добувна промисловість і с/г	3

Джерело: [7]

Також найбільші ТНК спеціалізуються на нафтовидобутку та нафтопереробці, виробництві електроніки та електротехніки, автомобілів, хімічних та фармацевтичних виробів, продуктах харчування (табл. 2). Для координації діяльності своїх філій материнські компанії ТНК створюють спеціальні мережеві структури управління, які взаємодіють між собою за допомогою новітніх інформаційних і комунікаційних технологій.

Таблиця 2 – Найбільші ТНК світу за даними на 2017 р.

№	Компанія	Країна	Вид діяльності
1	Вол-Март Огорс (Wal-Mart Stores)	США	Роздрібна торгівля
2	Стейт Грід (State Grid)	Китай	Електроенергетика
3	Чайна Нешнл Петролеум (China National Petroleum)	Китай	Видобуток і переробка нафти й природного газу
4	Сінопек (Sinopet)	Китай	Нафтохімічна промисловість
5	Роял Датч Шелл (Royal Dutch Shell)	Велика Британія / Нідерланди	Видобуток і переробка нафти й природного газу
6	Ексон Мобіл (Exxon Mobil)	США	Видобуток і переробка нафти й природного газу
7	Фольксваген (Volkswagen)	Німеччина	Автомобілебудування
8	Тойота Мотор (Toyota Motor)	Японія	Автомобілебудування
9	Еплл (Apple Inc.)	США	Технологічний сектор
10	Бритіш Петролеум (British Petroleum)	Велика Британія	Видобуток і переробка нафти й природного газу

Джерело: розроблено автором за [8]

Щодо України, то найбільш привабливими галузями української економіки для ТНК є професійна та науково-технічна діяльність, фінансова, страхова та торговельна сфери й переробна промисловість (рис. 1).

Однією з умов діяльності ТНК є наявність в Україні сировини, а саме значні запаси багатьох видів сировинних ресурсів (вугілля, залізна та марганцева руди, сірка, ртуть, уран тощо) і наявність обладнання для їх видобутку, а також відносно дешева робоча сила, що є нестримним фактором для діяльності ТНК на території України.

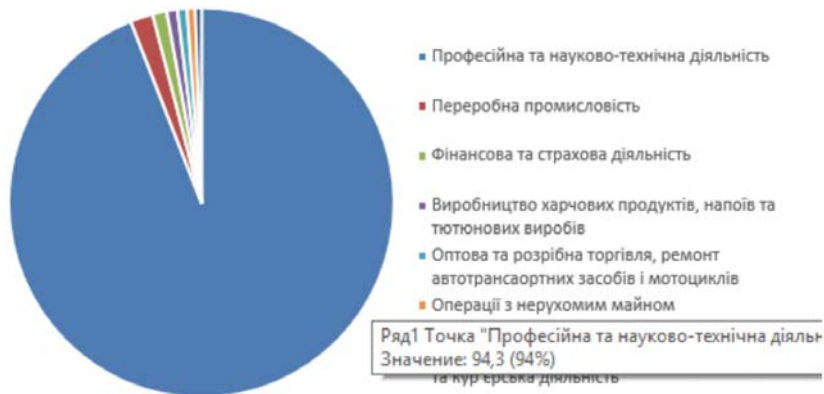

Рис.1 Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з України за видами економічної діяльності у 2017 році, у % до загального підсумку, (окрім тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської області та АРК)
Джерело: розроблено авторами за [9]

Науковцями та практиками сучасності стверджується об'єктивна доцільність свободи діяльності ТНК на території України, адже це відкриває можливості залучення іноземних інвестицій. Більш того, створення сприятливої інвестиційної привабливості є пріоритетним завданням вітчизняного сьогодення, від вирішення якого буде залежати соціально-економічний розвиток та якість модернізації. Загалом, географія іноземних інвестицій з боку ТНК відрізняється певним чином від державної, адже найбільші обсяги надходять в економіку України з корпорацій США, які не вирізняються активністю інвестування у вигляді державних позик та кредитів. Тож інвестиційні інтереси макроекономічного рівня та підприємницького в більшій мірі розходяться через неспівставність цільового динамізму в сфері державного управління та ринкової економіки, яка представлена інститутом підприємництва. Щодо країн, які прагнуть вкладати інвестиції.

Якщо розглядати географію діяльності ТНК на території України (рис.2), то найбільший приток прямих іноземних інвестицій в економіку нашої країни йде з країн Європи.

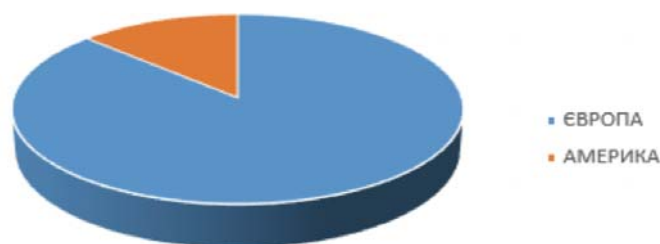

Рис. 2 Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіці України за 2017 р., млн дол. США. (окрім тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської області та АРК)
Джерело: побудовано авторами за [9]

Якщо говорити про діяльність ТНК у приймаючих країнах, то окрім того, що вони є головними інвесторами на території країни та діляться своїми технологічними досягненнями та новітніми технологіями, так ж вони можуть втручатися в політику та економіку держави, що може слугувати каталізатором перетворення країни на джерело дешевих ресурсів та робочої сили. Більш детально зупинимось на перевагах та недоліках діяльності ТНК в Україні. Почнемо з позитивного впливу ТНК на економіку України. На наш погляд, найбільш вагомими критеріями є збільшення прямих іноземних інвестицій, збільшення податкових надходжень до бюджету, а отже, й підвищення економічного зростання. Тако ж слід відміти й впровадження інновацій, що забезпечує модернізацію виробництва, а отже й призводить до реконструкції основних фондів. За рахунок відкриття представництв ТНК у нас в країні призведе до зменшення безробіття та підвищення кваліфікації робітників, окрім цього ТОП-менеджмент отримує управлінський досвід ведення бізнесу. Зі сторони торгівельних відносин відкриття філій ТНК сприятиме поживленню внутрішньої торгівлі та насичення ринку високоякісними товарами та послугами, окрім цього призведе до зміцнення зовнішньоторгівельних зв'язків. Усі ці перелічені фактори сприятимуть створенню позитивного іміджу нашої держави. Однак серед переваг діяльності ТНК є й негативні моменти. Зупинимось на них більш детально. При відкритті своїх представництв призводить до домінування ТНК над національними виробниками, а це призводить до ліквідації національного товаровиробника, окрім цього транснаціональні корпорації отримують можливість захоплення найбільш перспективних секторів економіки та лобіювання власних інтересів в політиці ціноутворення. Головним недоліком, на наш погляд, є то, що ТНК для виробництва можуть використовувати застарілі технології та розміщувати шкідливе виробництво без дотримання екологічних стандартів на території нашої країни.

Виходячи з вищезазначеного політика уряду України повинна бути спрямована на використання усіх позитивних можливостей від діяльності ТНК, а також на нейтралізацію негативних наслідків їх діяльності та повинна ґрунтуватися на визначенні національних пріоритетів розвитку, а отже не бути спрямована на надання податкових пільг або накладати обмеження на операції.

Висновки. У роботі надано визначення транснаціональної корпорації та проаналізовані основні причини активного розвитку ТНК,

приведені дані журналу *Fortune*, згідно з якими зроблений висновок, що діяльність ТНК є доволі всебічна. Для підтвердження цього проаналізовані сфери діяльності світових транснаціональних корпорацій в світі та Україні. Розглянута географія діяльності ТНК на території України та зроблений висновок, що то найбільший приток прямих іноземних інвестицій в економіку нашої країни йде з країн Європи. Досліджені позитивні та негативні моменти діяльності ТНК на території України та зроблений висновок, що українському уряду необхідно зосередитись на політиці, яка б була спрямована на отримання бенефітів від діяльності ТНК, однак при цьому не забувати про внутрішній ринок та внутрішнього товаровиробника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Іванова М.О. Вплив ТНК на розвиток економіки України: переваги та недоліки / М.О. Іванова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://duep.edu/uploads/vidavnitstvo14-15/10103.pdf>
2. Мекшун П.В. Позитивні риси та загрози транснаціоналізації економіки України / П.В. Мекшун // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 10. – С. 84–88.
3. Пенська І.О. Особливості впливу ТНК на економічний розвиток України / І.О. Пенська // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2015. – № 3(80). – С. 114–124.
4. Болгарова Н.К. Транснаціоналізаційні процеси в економіці України / Н.К. Болгарова, Т.М. Паневник // Бізнес Інформ. – 2013. – № 12. – С. 33–38.
5. Рябець Н.М. Роль ТНК країн, що розвиваються, в умовах посилення диспропорцій економічного розвитку країн / Н.М. Рябець // Зовнішня торгівля : економіка, фінанси, право. – 2010. – № 2. – С. 39–45
6. Прохорова М.Е. Особливості та тенденції розвитку процесів транснаціоналізації в ХХІ столітті / М.Е. Прохорова // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). – 2015. – № 2. – С. 88–98.
7. Аналіз розвитку світових ТНК: досвід для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://economyandsociety.in.ua/journal/15_ukr/8.pdf
8. Світова економіка: Підручник / А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, О.І. Рогач, О.І. - К: Либідь, 2007. - 640 с.
9. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>